

teze Dizdarjeve poezije. Skoraj povsem se je izognil njegovi najbolj značilni zbirki. Res je, da bi bilo pesmi iz nje težko prevajati, vendar bi si prevajalec morda pomagal s slovenščino iz kake starejše dobe, nekaj takšnih primerov že obstaja.

Žal izbor nima spremne besede, kjer bi bilo pojasnjeno, po kakšnih merilih so pesmi izbrane in kdo je to opravil. Navedeni so samo osnovni biobibliografski podatki o Dizdarju in prevajalec Ivan Minatti. Če drugega ne, bi moralo

biti dodano vsaj kazalo pesmi. Spremenne besede ni morda zaradi tega, da bi bilo omogočeno bralcu neobremenjeno sprejemanje poezije. Z izbiri pesmi posameznih avtorjev je tako kot z antologijami: vsi so narejeni po subjektivnih merilih, pri čemer je odločujoča afinieta izbiralca in ne nazadnje tudi možnost kolikor toliko zadovoljivega prevoda. Vse to velja tudi za slovensko izdajo Maka Dizdarja, ki je kljub okoliščinam razveseljiv pojav.

Marjan Dolgan

Poročamo — glosiramo

NEKAJ ODMEVOV NA SLOVENSKO LITERATURO V MADŽARSKIH PREVODIH

Na Madžarskem je v zadnjih letih mogoče opaziti, da s čedalje večjim zanimanjem spremljajo duhovno življenje sosednjih narodov, predvsem pa njihovo leposlovje. Največ zaslug za to gre pripisati založbi Európa, ki z izdajanjem posameznih književnih del ter celo nacionalnih antologij predstavlja madžarskemu bralcu doslej malo znane kulture in literature tistih narodov, ki živijo v naši bližini.

V minulih letih so na Madžarskem izšla številna dela iz slovenske književnosti. Vendar so kritiki kljub temu antologiji, ki sta izšli pred nedavnim, pozdravili kot presenečenje in odkritje. Prva je antologija *Zvezde in srca* (Csillagok és szívek), izbor iz slovenske lirike tega stoletja, druga pa *Malo ogledalo slovenske književnosti* (Aszlo vén irodalom kistékere), ki daje pregled o razvoju slovenske literature od začetkov do danes. Skoraj hkrati s tema antologijama je na madžarski in slovenski knjižni trg prišla tudi dvojezična izdaja pesnitve *Mateja Bora Šel je potnik skozi atomski vek* (Átkelt a vándor az atomkoron) v izdaji Pomurske založbe in založbe Európa. Stike

med obema narodoma, ki so oživeli v zadnjih letih, predstavlja tudi razstava knjig, ki so jo odprli 3. oktobra 1973 v Budimpešti in ki je predstavila izdaje jugoslovanskih in madžarskih založb. Otvoritve razstave so se udeležili tudi Jože Vild, direktor murskosoboške založbe, prevajalec Jože Hradil in pisatelj Ivan Bratko. Knjige, ki so izšle letos, so na svojih straneh ocenili vodilni madžarski dnevni listi, tednik *Življenje in književnost* (Élet és Irodalom) in revija *Kritika*.

Sleherni pisec člankov bo priznal, da kljub geografski bližini in sorodnemu razvoju obeh ljudstev slovensko književnost premalo poznamo. Poprej smo v resnici poznali iz prejšnjega stoletja le *Prešerna*, iz novejšega obdobja pa *Ivana Cankarja*, katerega *Hlapec Jernej in njegova pravica* (Jernej szolgalégyény igazsága) je v odličnem prevodu *Avgusta Pavla* žel konec tridesetih let veliko uspeha. (Neposredno pred vojno sta izšla v madžarščini tudi njegov roman *Na klancu* — Szegénysoron, ter povest *Potepuh Marko in kralj Matjaž* — Mihaszna Marko és Mátyás király). O pisateljski osebnosti Ivana Cankarja pa je madžarsko občinstvo prvokrat lahko bralo leta 1930 na straneh *Nyugata*, najbolj znane literarne revije, medtem ko so njegove krajše novele

objavile tudi druge revije. Njegov svetovno znani roman o »hlapcu« so po vojni izdali večkrat. *Av gust Pavel* — po madžarsko Pável Ágoston, ki je s svojimi prevodi iz slovenščine naredil pionirsko delo, je leta 1945 napisal razpravo o slovensko-madžarskih literarnih stikih. S Prešernom pa smo se lahko srečali v antologijah svetovne ali jugoslovanske lirike, vse dokler ni leta 1971 izšla dvojezična izdaja njegovega *Sonetnega venca* (Szonettkoszorú) v prevodu *Zoltána Csuke* (Pomurska založba — Založba Európa).

S posameznimi deli vred, ki so izšla v zadnjih letih (*Potrč: Zločin* — Gaztett, 1962, *Voranc: Jamnica* — Földindulás, 1961, *Hieng: Gozd in pečina* — Káro király, 1969, *Kovič: Ne bog ne žival* — Sem isten sem állat, 1972, *Zupančič: Plat zvona* — Vészharang, 1972) je zamujeno najprej skušala popraviti mala antologija slovenske proze *Zimska noč* (Téli éj), ki je predstavila pripovedna dela enjastih slovenskih pisateljev.

Po teh skromnih informacijah je madžarska kritika antologiji, ki sta izšli v letu 1973, pozdravila kot preseenečenje in odkritje. V nadaljevanju citiramo nekaj odlomkov iz teh kritik.

»Antologijo *Zvezde in srca* je založba Európa namenila za presenečenje, in ni se zmotila. Za vse nas je ta drobna knjiga presenečenje v najplemenitejšem, najbolj razveseljujočem pomenu te besede, še več: s svojo liriko vpliva na madžarskega bralca malodane kot odkritje.«

(Kulcsár, Vas Népe, 1. IV. 1973)

»Veš, poet, svoj dolg?« — vprašuje *Oton Župančič* v uvodni pesmi antologije. Sleherni pesnik ima odgovor na to vprašanje...

To geografsko in miselno bližino so prav gotovo začutili tudi prevajalci. Zbirka *Zvezde in srca* je antologija poezije dvajsetega stoletja. Najstarejši pesnik, *Oton Župančič*, se je rodil leta

1878, najmlajši, *Vladimir Gajšek*, pa leta 1946. Dvainpetdeset slovenskih pesnikov je naletelo na odlične prevajalce. Sodobni madžarski pesniki so ustvarili prevode, enakovredne izvornim pesmim. Nekatere pesmi *Lili Novy* je prevedla Ágnes Nemes Nagy, *Iga Grudna Zsuzsa Rab*, *Edvarda Kocbeka Sándor Weöres*, *Mateja Bora Zoltán Csuka*, pesmi *Franceta Kosmača* pa je izredno lepo predstavil Lászlo Nagy.

»Sveža in pestra lirika,« piše v spremni besedi. Hkrati ko toži, se igra z mavričnimi barvami in svojo izpoved »ni mi mar za temo« oblikuje v poezijo. Zadnja misel je iz pesmi *Lili Novy*. Lahko bi bila moto zbirke.

(Lajos Pinter, Élet és Irodalom, 3. VII. 1973)

»Antologije včasih nimajo samo umetniške, marveč tudi informativno vlogo, še zlasti takrat, kadar nam posredujejo najboljše dela iz komaj znanih književnosti in ko nam tako zbuja zanimanje za to, da bi se globlje spoznali z njimi...

Gradivo zbirke je — za mnoge presenetljivo — pestro in kvalitetno. Uredniško delo *Zoltána Csuke* tudi tokrat odlikujeta prizadevnost in iznajdljivost, pri čemer so udeleženi tudi njegovi soprevajalci: prepričljiva so razmerja (na primer pri populariziranju *Koviča*, *Daneta Zajca*, *Tauerja*), nič manj pa tudi pestrost generacij in tokov.«

(Népszabadság, 16. III. 1973)

»Kakor je slovenska lirika, ki črpa moči iz ljudske pesmi, soglasno in odločno podprla boj partizanov za osvoboditev, tako je ob koncu vojne enako hitro dojela, da se literatura ne sme in ne more podrediti aktualnim zahtevam trenutnih političnih potreb, marveč da mora vprašanjem socializma in človeštva služiti v višjem in dolgoročnejšem pomenu in da nikoli ne sme zgubiti spred oči umetniških zahtev.«

(Spremna beseda *Zoltána Csuke*)

Iz pesnitve *Mateja Bora Šel je popotnik skozi atomski vek* (Átkelt a vándor az atomkoron) so madžarski bralci doslej poznali samo odlomke. Na osnovi teh odlomkov so tedaj z nestrpnostjo pričakovali letošnji celotni prevod te umetnine, prevedene doslej že v več jezиков.

Prepričljivo se uresničujejo podobe njegovih vizij, slogovni prebliski dramatičnega mozaika, mehki utrip njegovega pesnjenja... podzavestna in čutna temperatura poeme — zaščita človeka pred pastmi mehanizacije — in hrepenenje vse mračnejših prizorov...«

(Népszabadság, 9. II. 1973)

Ta odgovorni pesniški prikaz našega stoletja, obremenjenega s tragedijami, je upravičeno zbudil pozornost tudi v evropskem merilu. (Pesnitev so že izdali tudi v nemščini, francoščini in angleščini.) V pesnitvi se zastavlja vprašanje »biti ali ne biti« človeka — popotnika atomske dobe, lahko bi rekli hamletska dilema, postavljena v dvajseto stoletje. Vključujoč tudi hamletovsko moralo in humanizem, saj umetniško delo Mateja Bora, enega najpomembnejših slovenskih prevajalcev renesančnega mojstra, v veliki meri determinira tudi shakespearovski svet.

Pesnitev, napisana leta 1957, je moderno delo, ki izraža avtorjevo angažiranost in družbeno odgovornost, hkrati pa dopolnjuje tisto smer pesništva Mateja Bora, ki teži v širino. V sebi nosi rezultate njegovih prejšnjih pesniških poskusov, hkrati pa tudi oblikovno disciplino partizanskih pesmi — ter tako gradi harmonijo verza s prvina mi prividov, še več: kljub vizionarni naravi in moderni zastavitvi pomeni realistično umetnino.

Tragedijo, ki ogroža »človeka-popotnika« atomske dobe, zna prikazati z doživljajskim svetom človeka, ki je šel skozi pekel, čeprav ima lahko samo vizije o žarkih, ki uničujejo cvetje, pomlad, življenje in rojevajo samo pe-

pel. Toda to naredi s takšnimi pesniškimi sredstvi, za katera je tako v delcih kot v celotni kompoziciji značilna tista preprostost in razumljivost, ki že spominja na svet pravljic. Moderne pesniške prispodobе in že omenjeni notranji dramatični pospeševalni moment, katerega namen je povečati učinek vizij...«

(Lökös István, Népszabadság, 14. II. 1973)

Ni mogoče dovolj poudariti pomena tistih, knjig, ki dajejo pregled posameznih velikih kulturnih del. Zbirka *Kistükör* založbe Európa v pravem pomenu besede zapolnjuje velike vrzeli. Zdaj je v izboru *Stanka Janeža* in z njegovo bogato spremno besedo izšla obsežna, 750 strani obsegajoča antologija *Malo ogledalo slovenske književnosti*...

Dobro je, da se seznanimo tudi s pomembnimi stopnjami stoletnega razvoja, in četudi je razdelitev novejših smeri teoretično dvomljiva, je zgradba organizacijsko tekoča. Vendar pogrešamo pri bibliografskih podatkih tiste, ki zadevajo prevode v madžarščino.

(Népszabadság, 5. V. 1973)

Slovinci se od vrste drugih južnoslovenskih narodov razlikujejo po tem, da nikoli niso živeli pod turško nadoblastjo. Morda prav zaradi tega v njihovi literaturi ni herojskega epa, ki je tako značilen za Srbe, in prav zato je tudi mogoče močno poenostavljeno povedati, da so slovenske ljudske pesmi bližje madžarskim kot ljudskim pesmim njihovih bratskih narodov, pisanim in ustnim spominom le-teh.

V izboru antologije, ki zajema stoletja, se kažejo preobrazbe življenja nekega malega naroda z grenko usodo.

Z užitkom lahko prebiramo Cankarjeve novele ter odlomek iz drame *Za narodov blagor* (A nép javáért). Odlomek nam tudi zbudi zanimanje za celotno dramo. Veljalo bi jo kdaj igrati tudi pri nas.

S posebnim veseljem lahko v zbirki bermo več pesmi Otona Župančiča v imenitnem prevodu Kálmána Dudása, prevajalca neštetihi pesmi v tej antologiji. Župančič združuje čut odgovornosti do ljudi oziroma bližnjost do ljudstva s subjektivizmom razmišljajočega, iščočega človeka, ki sprejema tudi vse svo e napake in tegobe.

Zanimiv je odlomek iz drame *Antigona* (Antigoné) Dominika Smoleta, rojenega leta 1929. Tudi to delo bi bilo dobro poznati v celoti. Kot kaže, ne gre za slepilo »moderniziranje«, marveč za nadaljnje razčlenjanje situacije iz velike antične triade.

Lahkotna črtica — ali, če hočete, literarna reportaža — je zgodba iz *Ljubljanskih razglednic Lojzeta Kovačiča* (Ljubljanai képeslapok). Zapisek predstavlja avtorja kot učenca Franca Kafke, razmišljajočega v simbolih. Vendar je objavljena zgodba v dobrem pomenu besede klasičen primer obravnavanja pokrajine in razpoloženja.

(Magyar Nemzet, 1. VII. 1973)

V antologiji, ki jo je sestavil Stanko Janež, dajeta tako ureditev gradiva po literarnozgodovinskem zaporedju kot oris razvoja te književnosti čutiti, koliko je podobnosti med obema književnostima. Zelo je, na primer, dragocena snov ljudskega pesništva v tej knjigi; to gradivo je tudi lep dokument tiste skupne preteklosti, ki je ohranjena v ustnem izročilu Madžarov in Slovencev (ter celo drugih balkánskih in vzhodnoevropskih ljudstev): madžarskemu ušesu zveni znano prenekateri motiv epskih pesmi, ki hranijo v spominu kralja Matjaža, prav tako pa je najti tudi številne poskuse primerjav v prikazu protestantske književnosti, baroka ter razsvetljenstva. Še širša obzorja razkriva tisti razdelek knjige, ki prikazuje predstavnika slovenske romantike *Franceta Prešerna* in njegovo poezijo: pesmi najpomembnejšga slovenskega romantičnega pesnika že sodijo v tisti odlični zbor vzhodnoevropske roman-

tike, ki ga poznamo iz življenja del *Puškina*, *Miczkwiewicza*, Čeha *Karla Hyneka Máche*, našega Vörösmartyja, v določeni meri pa tudi Petöfija...

Bachova doba je slovensko duhovno življenje ohromila enako kot naše, med socialnimi vprašanji konca stoletja je tudi tam izseljevanje eden najbolj žgočih družbenih problemov, in pomanjkanje, siromaštvo pa bajtarstvo so prav tako kot pri Móriczu Zsigmondu vodilne teme tudi v slovenski prozi z začetka tega stoletja. Tudi slovenska književnost je preživljala svojo »Zahodno« dobo... (»Zahod« tu pomeni besedno igro, kajti tako se je imenovala takratna vodilna madžarska literarna revija, »Nyugat« — op. prev.)

Od *Antona Aškerca* dalje je v delu skorajda slehernega pomembnega lirika, dramatika ali pisatelja najti kmečko tematiko. Od *Aškerca*, ki je sredi neugodnih gospodarskih razmer konec stoletja priklinal v spomin Matija Gubca, vodjo upornih hrvaških kmetov, prek *Cankarja* do *Prežihovega Voranca*, ki ga štejejo za izredno pomembnega v socialistični književnosti in v slovenskem delavskem gibanju, ali do današnjih najpomembnejših pripovednikov *Miška Kranjca*, *Cirila Kosmača*, *Ignaca Koprivca* je bilo pri večini pisateljev zmerom v ospredju prikazovanje in realistično razčlenjevanje slovenskega kmečkega življa, obravnavanje kmečkega sveta z razrednega stališča. In ker se je slovenska književnost zmerom pokazala kot izredno dojemljiva za socialne probleme, je v tem stoletju temu primerno naraslo tudi število pisateljev, ki prikazujejo svet proletarcev, ter je naposled iz teh začetkov razvila v obdobju graditve socializma pomembna socialistična književnost, ki je dobila priznanja tudi zunaj svojih meja. Med njena temeljna doživetja še zdaj sodijo tisočeri problemi kmetstva ter brezštevilne drobne radosti in skrbi človeškega življenja, vendar pomenita njen glavni vir doživetij — kot je to opaziti tudi

v književnosti drugih jugoslovanskih narodov — narodnoosvobodilni boj in socialistična preobrazba. Vse do danes. Tega ne potrjuje samo bogata partizanska poezija, ki se je rodila v krvavih letih osvobodilnega boja, marveč tudi vrsta pisateljev in pesnikov iz starejših in mlajših generacij, od Cirila Kosmača prek Primoža Kozaka do Kajetana Koviča, ki ga pri nas poznamo po njegovem romanu *Ne bog ne žival* (Sem isten, sem állat). Antologija Stanka Janeža daje zelo dober pregled tudi literarne žetve, ki jo predstavljajo odlomek iz romana *Ignaca Koprivca* o procesu socialistične preobrazbe slovenske vasi, pesem *Lojzeta Krakarja Auschwitz*, ki obuja spomin na strahote internacijskih taborišč, pesem *Janeza Menarta Padli partizan*, medtem ko *Primož Kozak* prikazuje konflikt med posameznikom in revolucijo v razmerah zgodovinskih neizogibnosti, in prav on je tisti, ki v svoji drami *Legenda o svetem Che* (Che Guevará) izraža misel o neuničljivosti revolucionarne misli.

(István Lökös, *Malo ogledalo slovenske književnosti*, Kritika, 1973/9)

Orsolya Gállos

Prevedel: J. Olaj

VPRAŠANJE IZBORA?

Jesen je že bila, ko nas je med kulturnimi srečanji Alpe-Jadran obiskalo Celovško mestno gledališče z Eyslerjevo Mojstrico zlatarko. Srečanja seveda niso festivali, vsak ponudi sosedu in gostitelju pač tisto, kar se mu zdi najprimernejše ali najbolj dognano, zato je celota v najboljšem primeru pester in vabljev mozaik. Celovčani so se torej odločili za Eyslerja in to je bil njihov prav. Predstava je tekla uglajeno, nemara so bili tudi mnenja, da nam ne bo škodovalo srečanje s skladateljem, ki smo ga na Slovenskem že zdavnaj pozabili in mu, kolikor vem, nikoli nismo pripisovali posebne veljave. A

tudi to spričo smisla kulturnih srečanj ni nič slabega: Eyslerja sem se spomnil le v zvezi z našimi festivali, ki se zdaj leta vse bolj prevešajo v kulturne prireditve, nemara srečanja, kdaj pa kdaj samo revije, celo v semnje (kakor so nam že pred časom pojasnili na zagrebškem Glasbenem bienalu). Kajpak se zavedam, kako blizu in kako prepleteni so med seboj ti pojmi, koliko skupnih potez imajo, kako težko, pravzaprav nemogoče bi jih bilo natančno ločiti. Saj tudi ni potrebno. Za nekaj drugega gre: festivali že nekaj let sèm niso več tisto, kar naj bi bili po vsebini besede in izročilu iz obdobja med vojnama. Sprememba je očitna: prireditve, ki bi z vsebinsko jasno zaokroženim, iz trdnega načrta in neomahljivega izbora pripravljenim sporedom res zaslužile ime slavnostnih večerov, je tako malo, da se v današnji poplavi »festivalov« dobesedno izgublja. Ne trdim, da jih ni več kot pred štiridesetimi, petdesetimi leti, zagotovo pa je njihov odmev, torej pomen in smisel, manjši, manj učinkovit, če ne kar manj pomemben.

Donkijhotstvo bi seveda bilo začenjati papirnato vojno zoper tako značilno bolezen današnjega časa. Festivalomanija je preplavila svet in kot mnoge druge manije smo jo dobili tudi k nam. Minila bo, zagotovo; uplahnila bo predvsem povodenj tako imenovanih zabavnoglasbenih festivalov, ki si s tolikšno samoljubno gorečnostjo (ali samoobrambnim nagonom) pripisujejo vzdevek tradicionalnega. Kako pa bo z našimi festivali — spet tako imenovane — resne glasbe? Razumljivo se nam zdi, da jih je neprimerno manj: to pač ni »za ljudi«, čeprav se v takšni, iz vsakdanje pogovorne rabe prevzeti frazi skriva dobršen del priznane krivde. Res razumljivo je tudi, da se precej razlikujejo med seboj, ne le vsebinsko (saj bi drugače ne obstali, ko pa ne gre za popevke), ampak kakovostno, po dovolj ali premalo jasnem in dognanem